

WEGENDUIDERS EN GRENSMARKERINGEN

Rinus Suijkerbuijk

Stolpensteine¹

Ook bekend als struikelstenen, is een project van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig, die op 04.01.1995 de eerste steen, afgedekt met een herdenkingstekst ingeslagen in een messing plaatje in Keulen, zonder gemeentelijke toestemming, plaatste. Geplaatst in het trottoir vóór een huis waaruit een Nazi-vijand, doorgaans een Jood werd weggevoerd om in een concentratiekamp vermoord te worden. Op 26.05.2023 werd in Neurenberg de 100.000^{ste} Stolperstein geplaatst, inmiddels met in- en toestemming van de autoriteiten.

Op 10.06.2016 werden bovenstaande gedachtenisstenen geplaatst in Broekhem in het trottoir vóór het woonhuis Koningwinkelstraat 7 respectievelijk Broekhem 95.

In Valkenburg werden in totaal 42 Stolpersteine geplaatst: van de 43 weggevoerde Joden werden er 42 vermoord door de Nazi's; slechts één overleefde, namelijk de tweelingbroer van Curt, Erwin Hirschberg [* Breslau (thans Wrocław in Polen) 16.08.1900 + Den Haag 10.08.1976], bioscoopondernemer en journalist.

Naast de treurig stemmende koperen aandacht trekkende plaatjes treft men ook andere wegwijzende tekentjes in het wegdek aan.

Jacobsschelp

In Houthem is daar een gestileerde bronzen Jacobsschelp die de pelgrimsweg naar Santiago aangeeft. De afbeelding geeft met een aantal in 'Santiago' eindigende stralen aan dat er veel wegen naar Sint Jacob leiden. Maar in Houthem-

---

¹ John Odekerken in 't Sjtiegelke, 24 (2017) nr. 1 (juni), p. 13-16

St. Gerlach geven ze de weg aan naar het refugium², het simpele pelgrimsonderkomen ‘*Si Dieu le veut, j’ arriverai*’ (Als God het wil, dan kom ik er aan).

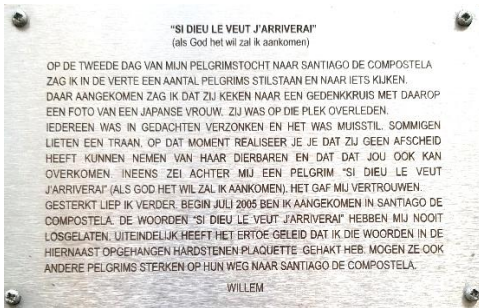
Gestileerde bronzen Jacobsschelp

De hardstenen plaquette met daarnaast de toelichtende tekst van Willem duiden de pelgrims aan dat ze in de ‘refugio’ (letterlijk: [in de schuilplaats] naast de kerk van Houthem op de goede plek zijn aangekomen.

---

² Refugium is een latijns woord voor schuilplaats of toevluchtsoord. Als de term ‘refugio’ gebruikt wordt, betekent dat men in dat onderkomen is, of (werkwoordelijk) “ik neem mijn toevlucht”.

Carolus-straatmarkeringen

Voor wie, al dan niet in navolging van de wekelijkse (voet)tocht van St. Gerlachus naar Aken, deze oude Keizerstad bezoekt, zal daar in het centrum van de stad wel enkele van de 140 bronzen Carolus-straatmarkeringen in het wegdek tegenkomen. In feite is het een weergave van het monogram dat Keizer Karel gebruikte ter zegeling / ondertekening van zijn besluiten.

Het is een kunstig samengestelde weergave van zijn naam: Karolus, waarbij de letters tot één teken zijn samengevoegd: de letters K-R-L-S vormen een kruisvorm, met in het midden een ruit (diamant als O te interpreteren). De bovenkant van de ruit kan als A gelezen worden, de onderkant als U.

Deze KRLS-markeringen vormen een historische wandelroute van 1,5 km rond "Aquisgrani palatium" het paleis van Karel de Grote: de Dom, het Stadhuis en Elisenbrunnen, pelgrimsoord en thans nog Akens belangrijkste bezienswaardigheid.

Grensmarkeringen

Vordat men de bovengenoemde wegwijzers kan bekijken zal men vaak een 'grens' over moeten steken. [Op een wandeling moet men op de weg letten, rondom kijken, maar vooral niet vergeten, zeker in steden, naar boven te kijken, waar zich de fraaiste bezienswaardigheden bevinden].

Van oudsher werden de (eigendoms)grenzen aangegeven door stevig in de grond verankerde, niet eenvoudig te verwijderen, grensstenen. Van tijd tot tijd werden de dorpsgrensstenen door de overheid (schout en schepenen) geïnspecteerd, in het bijzijn van een groep oudere en jongere dorpsgenoten; de ouderen herkenden de plekken uit vorige inspecties en de jongeren kregen zoveel klappen om de oren, dat zij zich dat nog hun hele leven herinnerden. Veel beschrijvingen van deze soms dagen durende limiet-inspecties zijn bewaard gebleven, weinig overblijfselen van de oorspronkelijke grensstenen resteren nog.

In Houthem zijn er, voor zover mij bekend, geen dergelijke grensscheidingsstenen behouden gebleven. Wel is er recentelijk een pseudo miles steen langs de Via Belgica geplaatst.

Grensmuur

Het belangrijkste grens(miles)monument zou men gemakkelijk over het hoofd zien: de **grensmuur tussen Spanje en Nederland, zo'n 350 jaar oud** en gedeeltelijk nog intact. Opgebouwd in mergel en baksteen, dus niet zo duurzaam als muren in natuursteen (al blijken dergelijke muren, zoals de Maastrichtse stadsmuur, ook periodiek onderhoud nodig te hebben).

Na de 80-jarige oorlog, in 1648 met de vrede van Münster beëindigd, bleef er onduidelijkheid over welke partij nu recht had op enkele betwiste gedeelten van de lappendeken van het huidige Zuid-Limburgse land.

Het rechter gedeelte van de enclavemuur in de tuin van Jussen / voorheen Voncken is nog in oude, ongerestaureerde, staat met een brede mergel 'speklaag'.

Stug onderhandelen tussen de (protestante) Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en het (katholieke) Koninkrijk Spanje leidde in 1661 tot een verdelingsverdrag, dat in uitvoering meestal als Partagetractaat 1663 bekend is. Het Norbertinessenklooster, de pelgrimskerk van St. Gerlach, werd een katholieke enclave in protestant "Generaliteitsland". En om dat duidelijk en veilig af te bakenen werd er een muur omheen gebouwd, waarvan in de Onderstestraat nog enkele gedeelten resteren. Het is geen vestingmuur, zoals rond de vesting Maastricht of Valkenburg.

De gerestaureerde enclavemuur aan de Onderstestraat vormt daar de noordgrens van het Château St. Gerlach en de begraafplaats bij de St. Gerlachuskerk. Ook de ingang naar de voormalige pachthoeve is weer in oude staat, maar nu met een modern toegangshek, hersteld.

Schampstenen

Bij de ingangspoorten van de boerderijen en op straathoeken werden schampstenen geplaatst zodat de boerenwagens de straat- en inrijhoeken niet konden beschadigen. De schuin geplaatste stenen lieten de wielraderen afglijden. Van noodzakelijke bouwonderdelen zijn ze verworden tot erfgoed dat men bij verbouwingen en innoveringen vaak vergeet: het oogt niet mooi, is versleten, weg er mee.

